

Dos genis afins

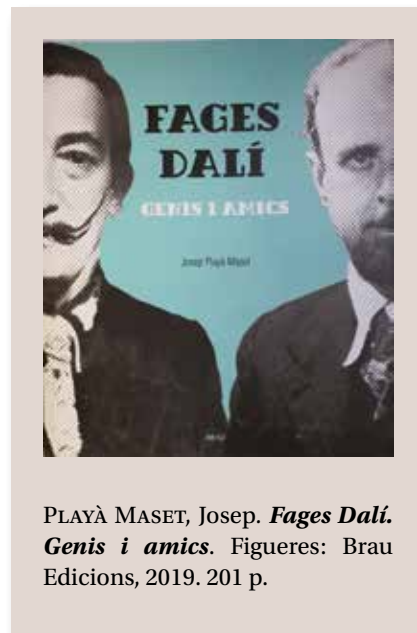
Text > JOSEP PASTELLS

«La passió per les arrels fa d'aquesta regió el centre del món, el cor creador i receptiu del planeta [...]. Cada esdeveniment es converteix en mite universal i la gent i les coses d'aquí són el repertori analògic de Déu.» Aquestes frases del pintor Salvador Dalí (1904-1989) en referència a l'Empordà, les hauria signat sense dubtar el poeta Carles Fages de Climent (1902-1968), que en una cèlebre conferència va dir: «Vila-sacra hauria arribat a ser capital del món si no fos perquè Pere I va ser vençut a la batalla de Muret». Dalí i Fages, Fages i Dalí, s'entusiasaven sovint per idees més properes al món dels somnis que a la realitat, trencaven amb freqüència els marcs convencionals per endinsar-se en el terreny reservat als genis. Malgrat la diferència abismal en el reconeixement assolit, els dos artistes van mantenir una relació extensa i continuada que, deixant de banda petits desacords, sempre es va caracteritzar per l'admiraació i el respecte.

A *Fages Dalí. Genis i amics*, Josep Playà ressegueix amb precisió, rigor i minuciositat les trajectòries comunes dels dos artistes. Després de néixer al carrer de Monturiol de Figueres (on tenia la farmàcia Deulofeu), van ser batejats a l'església de Sant Pere i van coincidir a La Salle molts anys abans de compartir projectes creatius tan

notables com *Les bruixes de Llers*, *La balada del sabater d'Ordis* i *El triomf i el rodolí de la Gala i en Dalí*. Era habitual que les idees sorgissin quasi en paral·lel, i és difícil discernir qui n'era l'inspirador, però el resultat acostumaven a ser versos de Fages il·lustrats per Dalí. També van fer col·laboracions puntuals, com ara la revista *O Futura*, la mostra d'art contemporani del 1960 i el Celler d'en Climent. Justament, en inaugurar-se una exposició d'homenatge a Dalí el setembre de 1964 en aquest bar de la Selva de Mar («Per uns un antre de cultura i per altres un centre de perdició», segons Fages), els dos genis, abraçats, s'hi van fer una foto que bé podria resumir la seva relació i el seu tarannà. La imatge va sortir publicada a *El Noticiero Universal* i Playà la descriu així: «Dalí, amb els ulls esbatanats com taronges i els bigotis cap amunt, i Fages amb una mitja rialla».

No hi ha cap altre escriptor ni artista amb qui Dalí repetís tantes experiències, subratlla Playà. Potser hi influïa el patriotisme empordanès, les afinitats estètiques i ideològiques. Al seu emporanisme militant, al desig de mitificar el cap de Creus i a l'actitud protectora en relació amb el paisatge i el territori de l'Empordà, s'hi afegien el gust per les sortides i excursions, l'interès per la

PLAYÀ MASET, Josep. *Fages Dalí. Genis i amics*. Figueres: Brau Edicions, 2019. 201 p.

cultura i la mitologia clàssica, les coincidències en els personatges admirats: Gaudí, Fortuny, Rubén Darío, Deulofeu, Josep Pla, Francesc Pujols, Eugeni d'Ors, Eduardo Marquina... En els darrers anys de la seva vida, tots dos genis van estar acompanyats més per amics i secretaris que per la seva família (Fages, a la Pensió Roca; Dalí, primer al castell de Púbol i després a la Torre Galatea). Tots dos van morir a l'Hospital de Figueres.

L'exploració dels límits

Text > MIQUEL MARTÍN I SERRA

Persecució és una novel·la que gira entorn d'un personatge, Albert Jordi, i d'un crim, l'assassinat (confessat i per tant conegut d'un bon principi) de la seva dona. Dic que *gira* perquè la resta de personatges són satèl·lits que graviten al voltant d'aquest protagonista, que es converteix així en un imant que atrau o repel·leix (que també és una forma d'atracció) tot aquell que s'acosta al seu camp magnètic. Atrau i repel·leix de la mateixa manera que el crim, la maldat o la brutalitat ens atrauen i ens repel·leixen, ens

encuriouseixen morbosament o ens pertorben fins a la nàusea. I també dic que *gira* perquè la novel·la se sosté sobre les reflexions, obsessions, records, dubtes, preguntes... que tornen una vegada i una altra a la vida i a la ment dels personatges; una mena d'espiral que els xucla i que arrossega el lector sense que se n'adoni.

Es pot trobar una justificació ètica del mal? Es pot comprendre i, doncs, assumir-lo? On comencen i acaben la redempció i la culpa? Per què ens atrau tant la part fosca, allò més reprovable

i truculent? Fins a quin punt ens defensem rere una màscara de cinisme o hipocresia davant d'un crim? En quin moment la mort i la violència són moralment acceptables? Són possibles les relacions humanes sense agressions, sense lluita, sense mort, encara que sigui metafòrica? No som, com afirma un dels personatges de *Persecució*, caníbals els uns dels altres? Plantejo totes aquestes preguntes perquè també les planteja o insinua la novel·la, que és tan discursiva com narrativa, tan crua com poètica, tan al·lucinadora com ra-

Josep Pla, última parada

Text > AGNÈS VALENTÍ I POU

Al voltant dels anys setanta i en una edat que ell mateix qualificava d'es-candalosa, el Motel Empordà es va convertir per a Josep Pla en aixopluc físic i anímic habitual. Aquesta confortabilitat de cos i d'esperit, la hi proporcionaven les exquisideses dels fogons del restaurant, però sobretot les tertúlies i atencions del seu propietari i amic Josep Mercader, que amb bon criteri va disposar que Josep Valls (Sant Feliu de Pallerols, 1944), gerent de l'hotel, en fos l'acompanyant, el xofer i el contrapunt dialèctic. Conscient de la vàlua d'aquell tresor vivencial i fent ús d'una memòria prodigiosa, Valls va saber recollir periòdicament, com un amanuense nocturn, gran part de les anècdotes i parlaments d'un Pla que, tot i estar més a prop del declivi que de la plenitud, deixava que els altres «guiessin l'automòbil», mentre ell pogués conduir la conversa.

Aquest 2020, l'Editorial Gavarres ha volgut incloure aquells apunts en un volum de la col·lecció «El Caliu de la Memòria» amb el nom d'*Històries de Pla*, estructurat en forma de diari intermitent i enriquit amb un estol de fotografies que contextualitzen l'època i els personatges que Pla freqüentava. El lector s'equivocaria si en aquest llibre hi busqués només la ploma resplendent i el discurs esmerilat de la prosa planiana, perquè la seva singularitat

és, precisament, el registre oral, la veu personificada i l'expressió de l'escriptor. Josep Valls, com a testimoni presencial, reproduceix fil per randa el material discursiu d'un Pla provecte però prou lúcid encara, a qui no li manca el nervi ni els recursos oratoris, de vegades ordenats, incisius, fins i tot reiterats i de vegades erràtics i desconcertants. Ens explica l'autor que, com assegurava el pintor Josep Martinell, Pla molt sovint «feia el Pla». Això era: sentenciar, polemitzar, provocar i fins i tot contradir-se. Tot plegat, servit amb una gestualitat espontània i un reguitzell de croses planianes que vitalitzaven els monòlegs i els diàlegs proveint-los d'aquella espurna que el caracteritzava. Així era i així queda ben palès en aquest llibre.

Si bé és cert que la majoria de les dissertacions giren entorn de l'univers de Pla (la política, l'art, la literatura, la gastronomia, els diners, les dones, els viatges... el país!) i que algunes opinions de l'escriptor, vistes amb la perspectiva actual, fàcilment poden suscitar coïssors, Valls brunyeix el relat de manera que els estirabots s'esmoreeixen amb l'enorme bagatge cultural i testimonial de Pla, i amb naturalitat, atenua les petites baixeses d'un home que brandant entre l'emoció i la irreverència, tan aviat plorava a llàgrima viva recitant la *Divina Comèdia* com espantava la con-

cionat, seguint una línia que l'autor ja havia encetat a *Els nois* (2014).

Dedueixo que per tal de donar forma a aquest magma volcànic (per la violència, per la carnalitat, pel material heterogeni), Toni Sala ha estructurat el llibre en tres parts i ens ha explicat la història amb quatre veus: les d'Èlia i Teresa, dues relacions del protagonista després de l'assassinat; la de Mercury, un ex-company de presó; i la del mateix Albert Jordi (que, per cert, és un llibreter culte i gairebé refinat). Havia de ser una novel·la polièdrica, amb diversos enfocaments, amb contradiccions, perquè no persegueix mai la versemblança narrativa, ni la crònica d'uns fets, ni el retrat

psicològic d'un assassí, sinó que vol furgar més enllà, fins a tocar la nafra o, si es vol, fins al moll de l'os. El gran encert de *Persecució*, fins i tot amb els seus excessos, és que es mou hàbilment entre el pla real i el pla mental, entre el deliri i la reflexió filosòfica, entre el paisatge oníric i el realisme més robust, precisament perquè vol explorar tots els límits, per incòmodes o costeruts que siguin, per insondables o tenebrosos que ens semblin. I tot plegat només es pot assolir amb una convicció literària molt sòlida, és a dir, amb aquella rara mescla de gosadia i sensatesa, d'humilitat i ambició, que es forja en la consciència del llenyataire i el seu paper revelador.

VALLS, Josep.
Histories de Josep Pla.
Cassà de la Selva: Editorial
Gavarres, 2020. 308 p.

currència fent mitges botifarres amb el braç. En el fragor de les converses, Josep Valls és el receptor pacient, a voltes irònic i distant, a voltes encuriós i actiu. Sobre el paper, no pretén teixir cap panegíric, ni tampoc pren posició, sinó que la seva comesa, finalment, consisteix a trobar l'equilibri entre el to col·loquial i el to literari, injectant dosis mesurades de petites proses tan lluminoses com les del mestre. I a fe que ho aconsegueix.

SALA, Toni. *Persecució*.
Barcelona: L'Altra Editorial,
2019. 338 p.